

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Pedagógiai és Pszichológiai Kar

Neveléstudományi Doktori Iskola

Neveléstudományi Kutatások Doktori Program

Iskola és programvezető: dr. Bábosik István professzúraveető egyetemi tanár

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

DR. SZVATHNÉ SZALAY MÁRTA

**A tantárgyi elfogadottság vizsgálata 10. évfolyamon a
kötelezően választott érettségi vizsgatárgyakból és
informatikából
Jász-Nagykun-Szolnok megyében**

TÉZISEK

Témavezető:

Dr. Barkó Endre, egyetemi docens

A védési bizottság elnöke: Dr. Bábosik István, egyetemi tanár

Opponensek:

Dr. Zsakó László, egyetemi docens

Dr. Emőkey András, egyetemi docens

A bizottság titkára:

Bánhidyné Dr. Szlovák Éva, CSc, főiskolai tanár

A bizottság tagjai:

Dr. Bús Imre, főiskolai tanár

Dr. Schaffhauser Franz, egyetemi docens

Dr. Vizelyi Ágnes, egyetemi docens

Budapest
2009

Bevezetés

Gyakorló középiskolai tanárként, érettségi vizsgaelnökként, szakmai vizsgáztatóként bőséges tapasztalatokat szereztem a közoktatás eredményességéről. Dolgozatom célja, tapasztalataim és a gyakorlati vizsgálati eredmények összefoglalásának felvázolása. Kutatásaim fő célja, hogy megtaláljam a választ arra a kérdésre, hogy az egyes tárgyak tanulásában, eredményességében mutatkozó eltérések milyen okokra, milyen külső és belső tényezőkre vezethetők vissza, milyen módszertani eszköztár alkalmazásával lehet csökkenteni ezeket a különbségeket, hogy jobb esélyt adjunk a fiataloknak további életútjukra.

A pedagógiai kutatások között egyre nagyobb teret kapnak a tanulás eredményességét befolyásoló, a teljesítményeket meghatározó affektív tényezők szerepére irányuló vizsgálatok. A vizsgálatok fókuszában az affektív tényezőkön belül is kiemelkedő jelentőségű a tanulók attitűdjének tanulmányozása. Az attitűdökkel kapcsolatos kutatás iránti érdeklődés egyrészt magukra az attitűdökre, azok szerkezetére, fejlődésére vonatkozik, másrészt a tantárgyi teljesítményeket befolyásoló szerepük miatt kerülnek a kutatók érdeklődésének a középpontjába.

A hazai és nemzetközi vizsgálatokban a tudásszint mérések és a képességvizsgálatok kiegészítő elemeként általában a tanuló szocio-ökonómiai státusára irányul a figyelem, ugyanakkor az attitűdökkel kapcsolatos adatok is felvételre kerülnek. Ennek nyilvánvalóan az lehet az oka, hogy az attitűdökkel kapcsolatos vizsgálati eredmények fontos jelzést adnak – a tanulásra gyakorolt közvetlen hatáson túl – az adott tantárgy tanításának pedagógiai irányultságára, a módszertani kultúrára, annak színvonalára. Az attitűdök arról is tájékoztatnak, hogy milyen érzelmi aurában, milyen affektív feltételek között folyik az egyes tantárgyak oktatása, amelyek így a sikerességen túl népszerű tantárgyakká válva utalnak e népszerűséget kiváltó valós tényezőkre, feltételezhető okokra: az érzelmi kötődés indítékára.

Az eddigi vizsgálati eredmények tanulmányozása megerősített abban, hogy a különböző tudásterületeken elért eredményeket a tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök, motivációk, az énkép, a pályaválasztási szándék, a tanuláshoz való viszony, az életcélok, a szociokulturális háttér jelentősen befolyásolhatják. Fontos lehet a tantárgyi kötődés és a tanulmányokat befolyásoló szociokulturális háttér ismeretén túl a tantárgy tantervi helyének a vizsgarendszerben kijelölt szerepének, elfogadottságának és a továbbtanulásban játszott szűrő szerepének a feltérképezése is. A fent körvonalazott kutatói program nézetem

szerint alkalmas arra, hogy megállapításai ismeretében, egy-egy e témára fókuszáló vizsgálat eredményeinek visszacsatolásakor a nevelőtestület számára olyan felismerések válhatnak nyilvánvalóvá, tudományosan megalapozottá, amelyek közvetlenül alkalmazhatók a nevelőközösség mindennapi munkájában, végeredményben a tanuló iskolai eredményességét, a tanulás iránti elkötelezettségét, egy-egy tárgy iránti tartós érdeklődését messzemenően szolgálva.

Számos vizsgálatban keresték a kutatók arra a választ, hogy miként függ a tanulók iskolai teljesítménye, iskolai továbbhaladása a szociokulturális háttérétől. A kutatási eredmények tanúsága szerint a legjobb teljesítményt nyújtó pedagógiai rendszerben tanuló diákok tanulmányi eredménye és családi körülménye között alig találni kapcsolatot, itt úgy tűnik, hogy az oktatás képes ellensúlyozni a családi háttér oly gyakori negatív hatását, ugyanakkor az is föltűnhet, hogy a megfelelő családi háttér és átgondolt pedagógiai rendszer mentes az ún. összeillesztési problémáktól (Illyés, 1985). A magyar iskolák közötti kiemelkedően nagy különbségekre a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok közül elsőként az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) PISA 2000 (Programme for International Student Assessment) felmérés hívta fel a figyelmet. Ez a felmérés megmutatta azt is, hogy azokban az országokban, amelyek kimagasló eredményeket értek el, kisebb az iskolák közötti különbség, ezt a 2003-as és a 2006-os PISA-vizsgálatok is megerősítették.

A hazai mérések eredményei is mutatták, hogy az azonos évfolyamok teljes iskolai osztályai között több évnél megfelelő intellektuális fejlettségbeli különbség van, és ez már az általános iskolában is tapasztalható (Csapó, 2003). Ezt a különbséget a nyolcadik évfolyam utáni elágazás és a különböző típusú középiskolák közötti minőségi eltérések tovább növelik. Ezek a különbségek nem csupán a különböző iskolatípusba járó diákok szaktárgyi teljesítményei között tapasztalhatók, hanem azokon a későbbi tanulmányok szempontjából meghatározó fontosságú területeken is, mint az olvasás, szövegértés és az elemi számolási készség.

A középfokú intézmények szociális, kulturális és gazdasági háttér szempontjából általában szegregáltak, ennek oka többnyire a középfok felsőoktatásra felkészítő funkciójából, az erre való törekvés készítő erőfeszítéseiből következhet.

Dolgozatomban a fentiek összefoglalásaként arra a kutatói kérdésre is keresem a választ, hogy a tanulók tantárgyi elkötelezettsége, attitűdje, szociokulturális háttérének és tanulmányi eredményének, vizsgaszintjének a választásából levonható következtések megfogalmazhatók-e a pedagógiai kutatás eszköztárával alátámasztott pedagógiai

problémaként. Foglalkoztat az a kérdés, vizsgálhatók-e és megválaszolhatók-e, alkalmasak-e arra, hogy diagnózis szerepükön túl hatékony pedagógiai eljárások megfogalmazását előkészítsék. Részletes vizsgálati metodika segítségével konkrét összefüggések igazolását keresem a fenti tényezők viszonylatában, adott közegben, adott korosztály vonatkozásában. Vizsgálni kívánom a látványos összefüggések között azokat a kölcsönhatásokat, amelyek magyarázzák a leginkább frekvenciát tananyag közvetlen hatását általában és konkrétan a tantárgyi eredményességre, áttételesen a tantárgyak tanulására, illetve a tantárgyak tanításának a módszertani kultúrájára.

Az empirikus vizsgálat hipotézisei, módszerei, eszközei

Munkám alapjául szolgáló adatfelvételt egy tanulói és egy szülői kérdőív kidolgozása és egy próbamérés előzte meg. A kérdőívek birtokában a próbamérést 2006 májusában végeztem el az egyik jászági tiszta profilú gimnáziumban és egy, a megyeszékhelyen levő tiszta profilú szakközépiskolában. A próbamérés eredménye meggyőzött arról, hogy a választott eszköztár jól szolgálja a tervezett célok megvalósítását, kisebb finomítások elvégezhetők, a tárgyi elfogadottság megyénkre kiterjedő vizsgálata megalapozott, a tervezett vizsgálat megbízható eredményeket hozhat. Ennek alapján a vizsgálatot megyénk 13 középfokú iskolájának 48 osztályában, 2007 márciusában végeztem, 1142 tanuló és szülő megkérdezésével. A kérdőíveket 2006 és 2007 nyarán az SPSS 11.5. for Windows program segítségével dolgoztam fel.

Kutatómunkám célja, hogy megvizsgáljam a megyében működő iskolák tizedik évfolyamos tanulóinak a kötelező érettségi vizsga tárgyainak a tantárgyi elfogadottságát. Definícióm szerint *tantárgyi elfogadottságon* a tanuló tantárgyhoz és a tantárgyi teljesítményhez kapcsolódó attitűdjét, a tantárgy kedveltségét, tanulásának hajlandóságát, a tanulók és a szülők szerint a tantárgyi teljesítmény fontosságát értem.

Arra a kérdésre is kerestem a választ, hogy *milyen kapcsolat van a megyében a tantárgyi elfogadottság és a választott érettségi vizsga szintje (közép, emelt) között* a kötelező érettségi vizsga tárgyaiból (magyar nyelv és irodalom, matematika, történelem, idegen nyelv) és informatika tantárgyból. Kérdés volt számomra az is, hogy *milyen tényezők határozzák meg a választott érettségi vizsga szintjét és a tantárgyi elfogadottságot*, továbbá azt is vizsgáltam, hogy *milyen tényezők határozzák meg a választott érettségi vizsga szintjét és a tantárgyi elfogadottságot, a tanulók tanuláshoz való viszonyát, továbbtanulási szándékát, az emelt szintű érettségi vizsga felkészítőre való*

jelentkezését, szociokulturális hátterét, olvasási és informatikai eszköztár használatának a szokásait.

A vizsgálat célját meghatározó szakirodalmi áttekintés megerősített abban, hogy a választott téma fontos és biztató eredménnyel kecsegtet, s mindezek alapján hipotézisként megfogalmazhatók a következő megállapítások:

1. A tanulók egyéni érdeklődése, a szociokulturális háttere és az emelt szintű érettségi vizsga választása között szoros kapcsolat van.

2. A tantárgyi elfogadottságot és a tanulók emelt szintű érettségi vizsga választását túlnyomó többségben a felsőoktatási intézményekbe való bejutás, illetve a felsőoktatási intézményben való eredményes továbbhaladás feltételeinek dominanciája befolyásolja, háttérbe szorul az általános műveltség igénye.

3. Az iskolatípus befolyásolja a tanulók által választott emelt szintű érettségi vizsgatárgyakat.

4. Több középiskola jelenléte a településen versenyt eredményez az ún. jobb képességű tanulókért, így befolyásolja az érettségi vizsga mutatóit.

A hipotézisek igazolására a próbamérésben alkalmazott eszközt továbbfejlesztve, annak tapasztalatait felhasználva alakítottam ki a vizsgálati eszköztár és feldolgozási metodika végső formáját.

A kutatási stratégiák közül az induktív kutatási stratégiát választottam, melyen belül a leíró és az összefüggés-feltáró stratégiákat alkalmaztam. A kutatás során alkalmazott feltáró módszerek közül az írásbeli kikérdezést alkalmaztam. A vizsgálati minta reprezentatív, a vizsgálati mintavétel rétegzett mintavételi eljárással történt. A vizsgálat eredményeinek feldolgozása a Microsoft Office és az SPSS programcsomaggal történt.

A vizsgálat eredményei, összegzés

A szakirodalmi tájékozódás összefoglalásaként megfogalmazott kutatói kérdések és a függő és független változók összefüggéseinek a feltárásával lehetőségem nyílik a vizsgálat hipotéziseinek az igazolására. A változók statisztikai elemzésének eredményei az alábbi megállapításokra jogosítanak fel.

1. A tanuló által választott iskolatípust a tanuló lakhelyének lélekszáma, a tanuló neme és a szociokulturális háttere – a tanuló szüleinek iskolai végzettsége, a tanuló otthonában található könyvek száma – befolyásolják.

A vizsgálat eredményei alapján *szignifikáns összefüggést tapasztaltam a tanuló lakóhelyének lélekszáma és a választott iskola típusa között, a nagyobb lélekszámú*

településen lakó tanulók inkább a gimnáziumi, az alacsonyabb lélekszámú településen lakó tanulók inkább a szakközépiskolai képzést választották. *Szignifikáns összefüggést tapasztaltam a tanuló neme és az iskolatípus között is*, a gimnáziumi oktatást inkább lányok, a szakközépiskolait inkább a fiúk választották. *A tanulók szociokulturális háttere és az iskolatípus között is szignifikáns a kapcsolat.*

A középiskola választásánál mind a tanulók, mind a szülők számára a legfontosabb szempontok a továbbtanulás, a magas színvonalú oktatás, az iskola jó hírneve, valamint a szakmai érdeklődés voltak. Jól láthatók az iskolatípus szerinti különbségek is, a gimnazisták számára a legfontosabb szempontok a továbbtanulás, a magas színvonalú oktatás és az iskola jó hírneve voltak. *A tanulói és a szülői válaszok alapján mindez összhangban van az elérni kívánt legmagasabb iskolai végzettséggel.*

A középiskola választásánál a tanulók *neme* szerinti különbségek is megfigyelhetők. A lányok a tanulói továbbhaladással kapcsolatos szempontok, a tanárok tanácsára és az iskola jó külföldi kapcsolatai alapján, a fiúk inkább a szakmai érdeklődés alapján választottak középiskolát. A lányok inkább a gimnáziumi, a fiúk inkább a szakközépiskolai képzést választották.

A középiskola választásánál a tanulók *szociokulturális háttere* szerinti különbségek is vannak, az iskolaválasztás több változója és a *szülők legmagasabb iskolai végzettsége* között szignifikáns kapcsolatot tapasztaltam.

2. A tanuló által elérni kívánt végzettséget az iskolatípus, a tanuló neme és a szociokulturális háttere befolyásolják.

A tanulók és a szülők válaszai alapján is szignifikáns kapcsolat van a tanuló által elérni kívánt végzettség, valamint a *tanuló neme*, az *iskolatípus*, a *szülők legmagasabb iskolai végzettsége* és az *otthon található könyvek száma* között.

3. A tantárgyi elfogadottságot a tanuló iskolájának típusa, neme, a napi tanulási idő, az iskolába járás kedveltsége, az iskolai teljesítménnyel való elégedettség, az elérni kívánt végzettség, a szociokulturális háttér, valamint az emelt szintű érettségi vizsga szükségessége a felvételihez befolyásolják.

A **tantárgyi teljesítmény fontosságának** megítélésekor a legnagyobb különbséget a magyar nyelv esetén tapasztaltam, a jó tantárgyi teljesítményt ebből a tantárgyból a szülők lényegesen fontosabbnak ítélték, mint a tanulók. A legfontosabbnak mind a szülők, mind a tanulók az idegen nyelv jó tantárgyi teljesítményét tartották. A tanulói és a szülői válaszokban is megfigyelhető a humán és a reáltárgyak csoportjának elkülönülése.

Erős összefüggést tapasztaltam az *iskolatípus* és az idegen nyelv, a természettudományos tantárgyak tantárgyi teljesítményének fontossága között, ezekből a tárgyakból a gimnáziumi tanulók tartják fontosabbnak a jó tantárgyi teljesítményt. Gyengébb összefüggést tapasztaltam a történelem és a matematika esetén, a gimnazisták ezekből a tárgyakból is fontosabbnak tartják a jó tantárgyi teljesítményeket a szakközépiskolásoknál. A legerősebb az összefüggés az informatika tantárgy esetén, ebből a jó tantárgyi teljesítmény a szakközépiskolások számára fontosabb. A szakközépiskolások a szakmai tantárgyakból is fontosnak tartják a jó tantárgyi teljesítményeket, ami összhangban van az iskolaválasztásukkal.

A **tantárgyi attitűdök** vizsgálata során a legtöbben a „kötelező érettségi” és a „szükséges a továbbtanuláshoz” kijelentésekkel értettek egyet, ami várható volt. A „könnyebb elhelyezkedés” attitűdelem az idegen nyelvre, valamint az informatikára jellemző. Kevésbé jellemző a tanulókra a „szüleimnek örömet szerzek vele” és „a barátaim is szeretik” attitűdelem.

A tantárgyi attitűdöket tantárgyanként, attitűd kijelentések segítségével vizsgáltam. A tanulók válaszainak a különböző változóktól való függését (tanuló neme, iskolatípus, napi tanulási idő, az iskolába járás kedveltsége, az iskolai teljesítménnyel való elégedettség, az elérni kívánt végzettség, a tanuló szociokulturális háttere, az emelt szintű érettségi vizsga szükségessége) is elemeztem.

A **matematikát könnyen értem** attitűdállítás a gimnáziumi tanulókra, a fiúkra, és azokra a tanulókra jellemző, akik szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni valamint felvételijükhöz szükséges emelt szintű érettségi vizsgát tenniük. Az *önállóan meg tudom oldani a feladatokat* attitűd kijelentés jellemző a fiúkra, akik szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyjuk magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, otthonukban több könyv található, valamint felvételijükhöz szükség van emelt szintű érettségi vizsga letételére. A *jó jegyem van* kijelentés a gimnazistákra, és azokra a tanulókra jellemző, akik naponta több időt fordítanak tanulásra, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettség elérésére törekszenek, jobb a szociokulturális hátterük (édesanyjuk és édesapjuk is magasabb iskolai végzettségű, több könyvük van otthon) és felvételijükhöz szükséges emelt szintű érettségi vizsgát tenniük. A matematika inkább a fiúkat és azokat a tanulókat *érdekli*, akik szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek az iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének

elérni és szükséges emelt szintű érettségi vizsgát tenniük a felvételijükhöz. A *tanár jól magyarul* kijelentés azokat a tanulókat jellemzi, akik több időt fordítanak naponta a tanulásra, szívesebben járnak iskolába és elégedettebbek iskolai teljesítményükkel. A *barátaim is szeretik* azokra jellemző, akik szívesebben járnak iskolába és elégedettebbek iskolai teljesítményükkel. A *szüleimnek örömet szerzek vele* attitűdelem a fiúkat jellemzi. A *szükséges a továbbtanuláshoz* kijelentés azokra a tanulókra jellemző, akik többet tanul naponta, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni és szükséges a felvételijükhöz az emelt szintű érettségi vizsga. A *könnyebb elhelyezkedés* a fiúkat, a magasabb iskolai végzettséget elérni kívánókat és azokat jellemzi, akiknek szükséges emelt szintű érettségi vizsgát tenniük. A matematikát a *kötelező érettségi* miatt a lányok és azok tanulják szívesebben, akik naponta több időt fordítanak a tanulásra és szívesebben járnak iskolába.

Az **irodalom** iránt a lányok, és azok a tanulók *érdeklődnek*, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába és magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni. A *jó jegyem van* a gimnazistákra, a lányokra, és azokra jellemző, akik naponta többet tanulnak, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek az iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettség elérésére törekszenek, édesapjuk magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, több könyv van az otthonukban és a felvételijükhöz szükséges az emelt szintű felvételi vizsga. A *lehetőség van önálló véleményalkotásra* kijelentés a lányokra és azokra jellemző, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, több könyv van az otthonukban. A *tanár jól magyarul* jellemző a szakközépiskolásokra, és azokra, akik naponta többet tanulnak, szívesebben járnak iskolába. A *könnyebb elhelyezkedés* attitűdelem a lányokat és azokat jellemzi, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, otthonukban kevesebb könyv található valamint szükséges emelt szintű érettségi vizsgát tenniük a felvételihez. A *szükséges a továbbtanuláshoz* attitűd kijelentés a lányokra, és azokra jellemző, akik többet tanulnak naponta, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni és szükséges a felvételijükhöz az emelt szintű vizsga. A *kötelező érettségi* miatt tanulják szívesebben az irodalmat a szakközépiskolások, a lányok és azok, akik naponta több időt fordítanak a tanulásra. A *szüleimnek örömet szerzek vele* kijelentés a szakközépiskolásokra és a magasabb iskolai végzettséget elérni kívánó tanulókra jellemző.

A **magyar nyelvet** azért, mert *szükséges a továbbtanuláshoz*, a szakközépiskolások, a lányok, és azok a tanulók tanulják szívesen, akik naponta többet tanulnak, édesanyjuk alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik. A *könnyebb elhelyezkedés* attitűd kijelentés a szakközépiskolásokat, a lányokat és azokat jellemzi, akik szívesebben járnak iskolába,

édesanyjuk alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik. A *segít gondolataim pontos megfogalmazásában* attitűdelem a szakközépiskolásokra, a lányokra és azokra jellemző, akik többet tanulnak naponta és szívesebben járnak iskolába. A *jó jegyem van* attitűd kijelentés a gimnazistákra, a lányokra, és azokra a tanulókra jellemző, akik több időt fordítanak naponta a tanulásra, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek az iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni és a felsőfokú felvételiükhöz szükséges emelt szintű érettségi vizsgát tenniük. A magyar nyelv iránt a lányok, és azok a tanulók *érdeklődnek*, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, édesanyjuk és édesapjuk is alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik. A magyar nyelvet a *jó tanári magyarázat* miatt tanulják szívesebben azok a tanulók, akik szakközépiskolába járnak, többet tanulnak naponta és szívesebben járnak iskolába. A *kötelező érettségi* miatt tanulják a magyar nyelvet a lányok, akik többet tanulnak naponta és szívesebben járnak iskolába. A *barátaim is szeretik* attitűdelem azokra jellemző, akik szívesebben járnak iskolába. A *szüleimnek örömet szerezek vele* attitűd kijelentés a szakközépiskolásokra és azokra a tanulókra jellemző, akik magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni és édesapjuk alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik.

A **történelem** tanulásában a szükséges a továbbtanuláshoz attitűdelem a lányokra, és azokra a tanulókra jellemző, akik naponta több időt fordítanak a tanulásra, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyjuk magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, több könyv van az otthonukban és emelt szintű érettségi vizsga szükséges a felvételiükhöz. A történelmet a *kötelező érettségi* miatt tanulják a lányok, és azok, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, édesanyjuk magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik és a felvételiükhöz szükséges az emelt szintű érettségi. A *lehetőség van önálló véleményalkotásra* attitűdelem azokra a tanulókra jellemző, akiknek szükségük van a felvételihez az emelt szintű érettségi letételére. A *jó jegyem van* attitűd kijelentés a gimnazistákra, és azokra a tanulókra jellemző, akik naponta többet tanulnak, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek az iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyjuk és édesapjuk is magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, otthonukban több könyv található. A *könnyebb elhelyezkedés* attitűdelem a lányokra, a gimnáziumba járó, naponta többet tanuló, szívesebben iskolába járó, magasabb iskolai végzettséget elérni kívánó és azokra tanulókra jellemző, akiknek a felvételiéhez az emelt szintű érettségi vizsga letétele szükséges. A *tanár jól magyaráz* kijelentés jellemző a gimnazistákra, a lányokra, akik naponta több időt fordítanak a tanulásra, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek az iskolai teljesítményükkel és emelt szintű vizsga

szükséges a felvételijükhöz. A történelem iránt azok a tanulók *érdeklődnek*, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, több könyv van az otthonukban és szükséges a felvételijükhöz az emelt szintű érettségi vizsga letétele. A *barátaim is szeretik* attitűdelem a fiúkra, és azokra a tanulókra jellemző, akik szívesebben járnak iskolába és elégedettebbek az iskolai teljesítményükkel. A *szüleimnek örömet szerzek vele* attitűd kijelentés azokra a tanulókra jellemző, akik szívesebben járnak iskolába.

Az **idegen nyelv** *szükséges a továbbtanuláshoz* attitűd kijelentése a gimnazistákra, a lányokra, és azokra a tanulókra jellemző, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni és emelt szintű érettségi vizsga szükséges a felvételijükhöz. A *könnyebb elhelyezkedés* attitűdelem a gimnazistákra, a lányokra, és azokra a tanulókra jellemző, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyjuk és édesapjuk is magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik és emelt szintű érettségi vizsga szükséges a felvételijükhöz. A *kötelező érettségizni belőle* kijelentés a szakközépiskolásokra, a lányokra és azokra a tanulókra jellemző, akik elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesapjuk alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik. A *jó érzéke van* az idegen nyelvhez kijelentés inkább a gimnáziumi tanulókra jellemző. A *jó jegyem van* idegen nyelv tantárgyból a gimnazistákra, a lányokra, és azokra a tanulókra jellemző, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyjuk és édesapjuk is magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, több könyvük van otthon, és emelt szintű érettségi vizsga szükséges a felvételijükhöz. Az idegen nyelvek iránt a gimnazisták, a lányok, és azok a tanulók *érdeklődnek*, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába, elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyjuk magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, több könyvük van otthon, és emelt szintű érettségi vizsga szükséges a felvételijükhöz. A *tanár jól magyaráz* attitűdelem azokra a tanulókra jellemző, akik többet tanulnak naponta, szívesebben járnak iskolába és elégedettebbek iskolai teljesítményükkel. Az idegen nyelvet azért tanulják szívesen, mert *külföldön szeretnének tanulni*, a gimnazisták, a lányok, és azok a tanulók, akik magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyjuk és édesapjuk is magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, több könyvük van otthon, és emelt szintű érettségi vizsga szükséges a felvételijükhöz. A *külföldön szeretne dolgozni* azokra a

tanulókra jellemző, akik magasabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, több könyvük van otthon, és emelt szintű érettségi vizsga szükséges a felvételijükhöz. A *szüleimnek örömet szerzek vele* attitűdelem azokra a tanulókra jellemző, akik szívesebben járnak iskolába.

Az **informatikát** azért tanulják szívesen, mert *segít a feladataik megoldásában* a szakközépiskolások, a fiúk és azok, akik alacsonyabb iskolai végzettséget szeretnének elérni. A *jó jegyem van* a szakközépiskolásokra és a fiúkra jellemző. Az informatika iránt a szakközépiskolások, a fiúk, és azok a tanulók *érdeklődnek*, akik kevesebb időt fordítanak naponta a tanulásra, alacsonyabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyja és édesapja is alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik, kevesebb könyv van az otthonukban, valamint nincs szüksége a felvételihez az emelt szintű vizsga letételére. A *szükséges a továbbtanuláshoz* attitűd kijelentés a szakközépiskolásokra, a fiúkra, és azokra a tanulókra jellemző, akik kevesebb időt fordítanak naponta a tanulásra, alacsonyabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyja és édesapja is alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik, kevesebb könyv van az otthonukban, valamint nem szükséges a felvételihez az emelt szintű érettségi vizsga letétele. A *könnyű elhelyezkedés* a szakközépiskolásokra és a fiúkra jellemző. A *jó tanári magyarázat* a gimnazistákra, a fiúkra, és azokra a tanulókra jellemző, akik alacsonyabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyja és édesapja is alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik, kevesebb könyv van az otthonukban. A *barátaim is szeretik* attitűd kijelentés a szakközépiskolásokra, a fiúkra, és azokra a tanulókra jellemző, akik kevesebb időt fordítanak naponta a tanulásra, kevésbé elégedettek az iskolai teljesítményükkel, alacsonyabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyja alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik, kevesebb könyv van az otthonukban, valamint nem szükséges a felvételijükhöz az emelt szintű érettségi vizsga letétele. A *szüleimnek örömet szerzek vele* attitűdelem a szakközépiskolásokra, a fiúkra, és azokra a tanulókra jellemző, akiknek nem szükséges a felvételihez az emelt szintű érettségi vizsga letétele. A *szeretne érettségizni* informatikából kijelentés a szakközépiskolásokra, a fiúkra, és azokra a tanulókra jellemző, akik kevesebb időt fordítanak naponta a tanulásra, alacsonyabb iskolai végzettséget szeretnének elérni, édesanyja alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik, kevesebb könyv van az otthonukban, valamint nincs szükségük a felvételihez az emelt szintű vizsga letételére.

A **páros összehasonlítások** esetében a legnagyobb különbség – a próbaméréshez hasonlóan – az irodalom és a magyar nyelv között van (879:254), a legkisebb az

informatika és az idegen nyelv között, (588:545). Jelentős a különbség az informatika és a magyar nyelv között is (834:302). Csekély különbség tapasztalható az irodalom és a történelem között is (592:541). A páros összehasonlítások eredménye alapján a gimnáziumban az idegen nyelv, a szakközépiskolában az informatika a legkedveltebb tantárgy. A tantárgyak sorrendje annyiban közös a különböző iskolatípusokban, hogy a legkevésbé kedvelt tárgyak a matematika és a magyar nyelv. A lányok és a fiúk kedvelt tantárgyainak sorrendje is jelentősen eltér, a fiúk legkedveltebb tantárgya az informatika, a lányoké az idegen nyelv. A legkevésbé kedvelt tárgyak mindkét nem esetében a matematika és a magyar nyelv. Megfigyelhető, hogy az informatika azoknál a tanulóknál kapta a legtöbb jelölést, akik kevesebb időt fordítanak naponta a tanulásra, kevésbé szeretnek iskolába járni, alacsonyabb iskolai végzettség elérésére törekcszenek, nem szükséges felvételiükhöz az emelt szintű érettségi vizsga letétele, legfeljebb egy emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítést szeretnének igénybe venni. Az informatikát jelölték meg legnagyobb számban azok a tanulók, akiknek szülei legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkeznek, otthonukban legfeljebb 300 könyv található. Az idegen nyelv azok között a tanulók között áll a kedveltségi lista élén, akik naponta legalább két órát fordítanak a tanulásra, szeretnek iskolába járni és legalább egyetemi végzettséget szeretnének elérni, szülei felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, akiknek szükséges a felvételihez az emelt szintű érettségi vizsga letétele, legalább két emelt szintű felkészítésre jelentkeztek, valamint otthonukban 300-nál több könyv található. A legkevésbé kedvelt tárgyak a matematika és a magyar nyelv, míg a tantárgyi sorrend közepén az irodalom és a történelem található.

4. Az emelt szintű érettségi vizsga szükségességét a felvételihez az iskolatípus, a tanuló neve, a szociokulturális háttér és az elérni kívánt végzettség befolyásolják.

Szignifikáns összefüggést tapasztaltam a tanuló iskolájának típusa és annak megítélése között, hogy szükséges-e az emelt szintű érettségi a továbbhaladáshoz.

Szignifikáns összefüggést tapasztaltam a tanuló neve és annak megítélése között, hogy szükséges-e az emelt szintű érettségi a továbbhaladáshoz.

Szignifikáns az összefüggés a tanuló szociokulturális háttere és annak megítélése között, hogy szükséges-e az emelt szintű érettségi a továbbhaladáshoz.

Az érettségi és az iskolai mutatószámokat jelentősen befolyásolja az iskola településének lakosság száma is.

5. A tanulásra fordított időt, a tanulók olvasási és informatikai szokásait, az iskolába járás kedveltségét az iskolatípus és a tanuló neve befolyásolják.

A napi tanulási idő és a tanuló iskolájának típusa, neme, az elérni kívánt végzettség és az iskolába járás kedveltsége között szignifikáns a kapcsolat.

A tanulók és a szülők válaszai alapján szignifikáns összefüggést tapasztaltam a tanuló iskolájának típusa, a tanuló neme és az iskolába járás kedveltsége között.

Mind a tanulók, mind a szülők válaszai alapján szignifikáns az összefüggés a tanulók iskolai teljesítményével való elégedettség és az iskolatípus között.

A tanulók olvasási szokásainak vizsgálatakor szignifikáns összefüggést tapasztaltam a *tanuló neme* és az olvasás kedveltsége között is. A szülők legmagasabb iskolai végzettsége és az *otthon található könyvek száma* hatással van arra is, hogy a tanuló szívesen, illetve rendszeresen olvas-e.

A tanulók informatikai szokásainak vizsgálatakor szignifikáns összefüggést kaptam a *tanuló neme* és a számítógép-használat ideje között. A fiúk korábbi életkorban kezdik használni a számítógépet, mint a lányok. Szignifikáns az összefüggés a *tanuló iskolájának típusa* és a számítógépes tevékenységek között is.

A *tanulók szociokulturális háttere*, a szülők végzettsége, az otthon levő könyvek száma van a legnagyobb hatással a tanulók által elérni kívánt legmagasabb iskolai végzettségre, az emelt szintű érettségi vizsga választására is.

Az oktatáspolitikai több programmal is próbálja enyhíteni a tanulók közötti esélykülönbségeket. Egyik ilyen például az Útravaló Ösztöndíjprogram. Sajnos a program forráshiány miatt nem tud minden rászoruló tanulónak segítséget nyújtani. A kapott ösztöndíj – véleményem szerint – nem képes kompenzálni a tanulók szociokulturális háttéréből adódó különbségeket, csak valamelyest enyhíti azt. Szintén pályázati támogatás segíti a tanulók kompetenciaalapú oktatásának bevezetését, az iskolák szakmai módszertani kultúrájának megújulását, a korszerű oktatási módszerek elterjesztését, ami szintén hozzájárulhat a tanulók közötti különbségek enyhítéséhez. A települések, intézmények elkészítették esélyegyenlőségi helyzetelemzésüket és intézkedési tervüket, amelyet rendszeresen, évente felülvizsgálunk. Valamennyi pályázat előírja, hogy a pályázó intézmény rendelkezze esélyegyenlőségi intézkedési tervvel és az azt megalapozó helyzetelemzéssel. Véleményem szerint az intézmények tudnak a legtöbbet tenni a tanulók esélykülönbségeinek csökkentésére, amihez szükségük van a fenntartó és az oktatáspolitikai együttműködő támogatására is. Az intézményekben dolgozó pedagógusok ismerik legjobban a tanulók szociokulturális háttérét, iskolai körülményeit, tanulmányi előrehaladását. Az iskolákban egyénre szabott fejlesztési terv segítségével szakemberek, fejlesztő pedagógusok tehetséggondozó, ill. felzárkóztató foglalkozásokon tudják segíteni a

diákokat. Mindehhez a fent említetteken túl a szülőkkel való folyamatos kapcsolattartás, partneri együttműködés is szükséges.

Az Európai Unió oktatási minisztereinek Tanácsa – a 2000-ben elindított liszaboni folyamat részeként – 2002-ben elfogadta az „Oktatás és képzés 2010” munkaprogramot, amely meghatározta az oktatás és képzés területén 2010-ig elérendő átfogó és közös célokat. A 2001. márciusi stockholmi Európai Tanácsülés is kiemelte, hogy fel kell hívni a fiatalok, különösen a nők figyelmét a természettudományi és műszaki terület karrierlehetőségeire, 2010-ig 15%-kal kell növelni a hallgatók számát ezeken a területeken, és csökkenteni kell a férfiak és nők közötti egyensúly-eltolódást. Véleményem szerint – ennek ellenére – a természettudományos oktatás Magyarországon az utóbbi években háttérbe szorult. Jelentősen csökkent a közoktatásban a természettudományos tantárgyak óraszáma, ami a természettudományos tárgyak oktatásában jelentős problémát jelent. A Magyar Tudományos Akadémia elnöke, dr. Pálkás József fizikus is célul tűzte ki hazánkban a természettudományok oktatás fejlesztését. *Kutatásom egyik lehetséges továbbfejlesztését a természettudományos tárgyak oktatásának és a tartárgyi elfogadottságuk vizsgálatában látom.*

A kutatás másik lehetséges továbbfejlesztése véleményem szerint a középiskolák emelt szintű érettségi vizsgákra való felkészítésének gyakorlata, az emelt szintű vizsgákra való jelentkezés és a vizsgák eredményessége közötti kapcsolat feltárása, a felismert összefüggések tapasztalatainak a gyakorlatban való alkalmazása.

Irodalom

- Akadémiai Kislexikon. Bp., 1989, Akadémiai Kiadó.
- Albig, W.: Modern Public Opinion. New York, Toronto, London, 1956, McGraw Hill, 153. p.
- Allport, G. W. (1935): Az attitűdök. In: Halász L. – Hunyady Gy. – Marton L. Magda: Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései. Bp., 1979, Akadémiai Kiadó.
- Altorjai Szilvia – Róbert Péter: Munkaorientáció, emberi tökemegtérülés. In: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport, Bp., 2006, TÁRKI.
- Andor Csaba: A Monitor '86 kutatás sokváltozós elemzése. In: Pedagógiai Szemle, 1989, 39. 12. sz. 1185-1194. p.
- Andor Mihály – Liskó Ilona: Iskolaválasztás és mobilitás. Bp., 2000, Iskolakultúra könyvek 3.
- Andor Mihály: A lakóhely hatása az iskolaválasztásra. In: Iskolakultúra, 2000, 3. sz.
- Andor Mihály: Diplomás szülők gyermekei. In: Educatio. 11. 2002/2. 191-210.
- Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Bp., 1997, Osiris Kiadó.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E. és Bem D. J.: Pszichológia. Bp., 2002, Osiris Kiadó.
- Az ausztriai gimnáziumok és reáliskolák szervezeti terve. (1990): (Organisationsentwurf). Ford.: Schaffhauser Ferenc. A ford. ellenőrizte, a bevezető tanulmányt írta Zibolen Endre. A szöveget gondozta és sajtó alá rendezte Horánszky Nándor. OKI, Budapest. A tantervelmélet forrásai 12.
- B. Németh Mária – Habók Anita: A 13 és 17 éves tanulók viszonya a tanuláshoz. In: Magyar Pedagógia, 2006, 106. évf. 2. sz. 83-105.
- Babbie, Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Bp., 2003, Balassi Kiadó, hatodik átdolgozott kiadás.
- Bábosik István: Nevelésméлет. Bp., 2004, Osiris Kiadó.
- Ballér Endre: Tanulói attitűdök vizsgálata. In: Pedagógiai Szemle, 1973, 23. 7-8. sz. 644-657.
- Balogh László: Az érettségi vizsga problémátörténetének és vitairódalmának áttekintése. In: Bernáth József (szerk.): Mi a baj az érettségi vizsgával? Tanulmány, elemzés és programismertetés a standard érettségi kutatási témakörből. Baranya Megyei Pedagógiai Intézet, 1991, Pécs.
- Bánfi Ilona: Az iskolai teljesítményt befolyásoló háttértényezők. In: Új Pedagógiai Szemle, 1999. (49. évf.) 6. sz. p. 14-25.
- Báthory Zoltán: Tantárgyi kötődések vizsgálata négy tanulói korosztály körében. In: Pedagógiai Szemle, 1989, 39. 12. sz. 1162-1172. p.
- Báthory Zoltán: A közoktatás modernizációja és az érettségi reformja. In: Új Pedagógiai Szemle, 1996, 9. sz. 3-10.
- Báthory Zoltán: Tanulók, iskolák – különbségek, Egy differenciális tanításméлет vázlata, Bp., 2000, OKKER Oktatási Kiadó.
- Báthory Zoltán: Rendszerszintű oktatási felmérések. In: Új Pedagógiai Szemle, 2002, 2. sz.
- Bourdieu, Pierre: A kulturális örökség átadása In: A műszaki haladás problémái /szerk. Ádám György, Bp, 1967, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Bourdieu, Pierre: A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése Tanulmányok, Bp., 1978, Gondolat Kiadó.
- Bourdieu, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke In: Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Bp., 1997, Új Mandátum Kiadó
- Budai Ágnes: Az egész életen át tartó tanulás. In: Új Pedagógiai Szemle, 2000, 12. sz.
- Bukodi Erzsébet – Altorjai Szilvia – Tallér András: A társadalmi rétegződés aspektusai. Társadalomstatistikai Füzetek 45., Bp., 2005, KSH Népeségstudományi Kutatóintézet
- Carver, Charles S. – Scheier, Michael F.: Személyiségpszichológia. Bp., 1998, Osiris Kiadó.
- Coleman, James S. et al.: Equality of Educational Opportunity. Washington DC:U.S., 1966, Government Printing Office
- Coleman, James S.: Társadalmi tőke az emberi tőke termelésében In: Lengyel György - Szántó Zoltán (szerk.): Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. Bp., 1998, Aula,
- Coombs, P. H.: Die Weltbildungskrise. Stuttgart, 1969, Ernst Klett Verlag.

- Cs. Czachesz Erzsébet és Radó Péter: Oktatási egyenlőtlenségek és speciális igények. In: Halász Gábor és Lannert Judit (szerk.): Jelentés a magyar közoktatásról 2003. OKI, 2003, Budapest. 349–376.
- Csapó Benő: Középiszkolás tanulók véleménye a társadalmi és iskolai változásokról. Magyar Pedagógia, 1994, 3-4. sz. 207-231.
- Csapó Benő szerk.: Az iskolai tudás. Bp., 1998, Osiris Kiadó.
- Csapó Benő: A tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök összefüggései. In: Magyar Pedagógia, 2000, 3. sz. 343-366.
- Csapó Benő – Vidákovich Tibor (szerk.): Neveléstudomány az ezredfordulón Tanulmányok Nagy József tiszteletére, Bp., 2001, Nemzeti Tankönyvkiadó
- Csapó Benő szerk.: Az iskolai műveltség. Bp., 2002, Osiris Kiadó.
- Csapó Benő: Az iskolai osztályok közötti különbségek és az oktatási rendszer demokratizálása. In: Iskolakultúra, 2003/8. 107-117.
- Csapó Benő szerk.: Tudás és iskola. Bp., 2004, Műszaki Könyvkiadó.
- Csapó Benő – Molnár Gyöngyvér – Kinyó László: A magyar oktatási rendszer szelektivitása a nemzetközi összehasonlító eredmények tükrében. In: Iskolakultúra, 2009/3-4. sz. 3-13.
- Csepeli György: Bevezetés a szociálpszichológiába. Bp., 1996, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Csoma Gyula: Az esélyegyenlítő oktatás mint utópia I. In: Új Pedagógiai Szemle, 2006. 12. sz. 3-19. p.
- Csoma Gyula: Az esélyegyenlítő oktatás mint utópia II. In: Új Pedagógiai Szemle, 2007. 1. sz. 43-55.
- Dawes, R. M. – Smith, T. L.: Attitude and opinion measurement. In: G. Lindsey & E. Aronson (Eds.): The handbook of social psychology. (3rd ed., Vol. 1, pp. 509-566). New York: Random House.
- Della-Dora, D és Blanchard, L. J.: Moving Toward Self-Directed Learning Association for supervision and Curriculum Development, 1979, Alexandria
- DiMaggio, Paul és Mohr, John: Kulturális tőke, iskolai teljesítmény és házassági szelekció In: A társadalmi rétegződés komponensei: Válogatott tanulmányok/szerk. Angelusz Róbert; [ford. Andics Jenő et al.] Bp, 1997, Új Mandátum Könyvkiadó
- DiMaggio, Paul: A kulturális tőke és az iskolai teljesítmény: A státuskultúrában való részvétel hatása az Egyesült Államokbeli középiskolások jegyeire In: A társadalmi rétegződés komponensei: Válogatott tanulmányok / szerk. Angelusz Róbert; [ford. Andics Jenő et al.] Bp, 1997, Új Mandátum Könyvkiadó.
- Education at a Glance (1997). OECD, Paris
- European Commission (2000): Memorandum on Lifelong Learning.
- Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Bp., 1996, Keraban Kiadó.
- Falus Iván – Ollé János: Statisztikai módszerek pedagógusok számára. Bp., 2000, OKKER Kiadó
- Fazio, R. H. – Williams, C. J.: Attitude accessibility as a moderator of the attitude-perception and attitude-behavior relations: An investigation of the 1984 presidential election. Journal of Personality and Social Psychology, 1986, 51:505-514.
- Fényes Hajnalka – Pusztai Gabriella: Férfiak hátránya a felsőoktatásban egy regionális minta tükrében. In: Szociológiai Szemle. 2006/1. sz. 40-59.
- Ferge Zsuzsa: Társadalompolitikai tanulmányok. Bp., 1980, Gondolat.
- Ferge Zsuzsa: Akadémiai székfoglaló előadás, ELLENÁLLÓ EGYENLŐTLENSÉGEK (A mai egyenlőtlenségek természetrajzához). Elhangzott 2005. április 21-én.
- Festinger, L.: A theory of cognitive dissonance, Stanford, 1957, CA: Stanford University Press.
- Fishbein, M.: An investigation of the relationships beliefs about an object and the attitudes toward that object. Human Relations, 1963, 16, 223-40.
- Fishbein, M.: A behavior theory approach to the relations between beliefs about an object and the attitude toward the object. In M. Fishbein (ed.), Readings in Attitude Theory and Measurement, New York: Wiley, 1967.
- Fishbein, M. and Ajzen, I.: Belief, Attitude, Intention, and Behavior: an introduction to theory and research. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1975.
- Frey, D. – Rosch, M.: Information seeking after decisions: The roles of novelty of information and decision reversibility. Personality and Social Psychology Bulletin, 10, 1984, 91–98.
- Frey, D.: Recent research on selective exposure to information. In: L. Berkowitz (Ed.), Advances in experimental social psychology (Vol. 19, pp. 41-80). New York: Academic Press.
- Fukuyama, Francis: Bizalom: a társadalmi erények és a jólét megteremtése. Bp., 2007, Európa.

Füzér Katalin – Gerő Márton – Sík Endre – Zongor Gábor: Társadalmi tőke és fejlesztés. In: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport, Bp., 2006, TÁRKI.

Gábos András – Szívós Péter: A gyermekszegénység és néhány jellemzője Magyarországon. In: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport, Bp., 2006, TÁRKI.

Gazsó Ferenc: Mobilitás és iskola. Bp., 1971, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézet.

Gazsó Ferenc: Iskolarendszer és társadalmi mobilitás. Bp., 1976, Kossuth Kiadó.

Gazsó Ferenc: Megújuló egyenlőtlenségek. Bp., 1988, Kossuth Kiadó.

Gazsó Ferenc: A társadalmi folyamatok és az oktatási rendszer. In: Századvég, 1997, Téli szám.

Halász Gábor – Lannert Judit (szerk.): Jelentés a közoktatásról 2000. Bp., 2000, OKI.

Halász Gábor – Lannert Judit (szerk.): Jelentés a közoktatásról 2003. Bp., 2003, OKI.

Halász Gábor: Uniós hatások a magyar közoktatásban 2002 és 2006 között. In: Educatio, 2006. Tavasz. 3-25.

Halász Gábor (szerk.): Jelentés a közoktatásról 2006. Bp., 2007, OKI.

Harcsa István – Papp Gábor – Vukovich György: Magyarország a társadalmi jelzőszámok tükrében. In: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport, Bp., 2006, TÁRKI.

Harcsa István – Tarján Gergely: A nemzedéki átörökítés hatása az életpálya esélyekre. In: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport, Bp., 2006, TÁRKI.

Havas Gábor (2002): Elkülönítés és következményei a cigány gyerekek általános iskolai oktatásában. In: Semjén András (szerk.): Oktatás és munkaerőpiaci érvényesülés. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest. /Munkatudományi kutatások/.

Havas Gábor: Esélyegyenlőség, deszegregáció. In: Fazekas Károly – Köllő János – Varga Júlia (szerk.): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért 2008. Bp., 2008, ECOSTAT, 121–138.

Havas Péter: Az OECD ENSI szerepe a magyarországi környezeti nevelés és közoktatás fejlesztésében. In: Mihály Ildikó (szerk.): Környezeti nevelési együttműködés. Bp., 2002, Országos Közoktatási Intézet.

Heider, F.: Social perception and phenomenal causality. Psychological Review, 1944, 51: 358-374.

Heider, F.: Attitudes and cognitive organization. Journal of Psychology, 1946, 21: 107-112.

Hewstone, Miles – Stroebe, Wolfgang – Codol, Jean-Paul – Stephenson, Geoffrey, M. (szerk.): Szociálpszichológia Európai szemzőgöböl, Bp., 1999, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Horn Dániel – Sinka Edit: A közoktatás minősége és eredményessége. In: Jelentés a magyar közoktatásról 2006. Szerk.: Halász Gábor – Lannert Judit. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Horváth György: A kérdőíves módszer, Bp., 2004, Műszaki Könyvkiadó

Horváth Zsuzsanna – Lukács Judit: A kétszintű érettségi vizsga. In: Új Pedagógiai Szemle, 2005, 4. sz.

Horváth Zsuzsanna – Lukács Judit: A megvalósult vizsga. Eredmények és iskolai hatások. In: Új Pedagógiai Szemle, 2006, 9. sz.

<http://oecd-pisa.hu/PISA2006Jelentes.pdf>

Hunyady Györgyné: Kollektivitás az iskolai osztályokban. Bp., 1977, Akadémiai Kiadó.

Hunyady Györgyné: Attitűdvizsgálatok. A tanulók attitűdjének változásai. In: Falus I. – Hunyady Gyné – Takács E. – Tompa K.: Az oktatócsomag. Bp., 1979, Tankönyvkiadó, 91-109. p.

Illyés Sándor (szerk.): Nevelhetőség és általános iskola, I-II-III. Bp., 1984-86. OI.

Imre Anna: Az iskolai hátrány összetevői. In: EDUCATIO, 2002/1, (Mérlegen, 1990-2002) 63-72.

Imre Anna – Györgyi Zoltán: Az oktatási rendszer és a tanulói továbbhaladás. In: Jelentés a magyar közoktatásról 2006. Szerk.: Halász Gábor – Lannert Judit. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Imre Anna: A társadalmi tőke és az iskolai működés néhány sajátossága. Iskolakultúra, 2008/7-8. sz. 20-32.

Józsa Krisztián: Az iskola és a család hatása a tanulási motivációra. In: Iskolakultúra, 2000/8. 69-82.

Józsa Krisztián: Tanulási motiváció és humán műveltség. In: Csapó Benő (szerk.): Az iskolai műveltség. Bp., 2002, Osiris Kiadó, 239-269.

Judd, C. M. and Kulik, J. A.: Schematic effects of social attitudes on information processing and recall. Journal of Personality and Social Psychology, 1980, 38, 569-78.

Kardos Lajos: Általános pszichológia. Bp., 1964, Tankönyvkiadó.

Katz, D. (1967) The functional approach to the study of attitude. In M. Fishbein (ed.), Readings in Attitude Theory and Measurement, New York: Wiley.

- Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: Általános iskolai szegregáció, I. rész – Okok és következmények. In: Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. április 317-355. p.
- Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: Általános iskolai szegregáció, II. rész – Az általános iskolai szegregálódás folyamata Magyarországon és az iskolai teljesítménykülönbségek. In: Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. május (317-355. p.)
- Kertesi Gábor – Varga Júlia: Foglalkoztatás és iskolázottság Magyarországon. In: Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. július-augusztus (633-662. p.)
- Ketskeméty László – Izsó Lajos: Bevezetés az SPSS programrendszerbe. Módszertani útmutató és feladatgyűjtemény statisztikai elemzésekhez. Bp., 2005, ELTE Eötvös Kiadó.
- Knowledge and Skills for Life (2001), First Result from PISA 2000, OECD, Paris
- Kocsis Mihály: Egy Baranya megyei iskolai tudásmérés néhány területéről. In: Iskolakultúra, 2000, 8. sz. 3-13. p.
- Kolosi Tamás: A státuszmegszerzés és az esélyegyenlőtlenség komplex megközelítése. In: Szociológiai Szemle, 2006/1. sz. 93-102.
- Kónya István: Családok és iskolák – az oktatáspolitikai lehetőségei. In: Közgazdasági Szemle, XLIII. évf., 1996. december (1088-1103.)
- Kraiciné Szokoly Mária: Egész életen át tartó tanulás, felnőttoktatás, felsőoktatás – kihívások az ezredfordulón. (2004) www.toft.elte.hu/tarstud/filmuvtort_2004/szokoly.htm
- Kürti Jarmila (szerk.): A neveléslektantani kutatások aktuális kérdései. Bp., 1990, Akadémiai Kiadó.
- Ladányi Andor: A diplomások száma és összetétele. In: Educatio, 2002, 2. sz. 179-190.
- Ladányi Andor: A felsőoktatási felvételi rendszer történeti alakulása. In: Educatio, 1995, 3. sz. 485-499.
- Lannert Judit: A továbbtanulási aspirációk társadalmi meghatározottsága. In: [Oktatókutató és Fejlesztő Intézet: Tudástár:] Az oktatás társadalmi-gazdasági környezete > Hogyan tovább? > <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=hogyan-lannert-tovabbtanulasi>
- [Learning for Tomorrow's World. First Results from PISA 2003 \(2004\): OECD, Paris.](http://www.oecd.org/dataoecd/1/1/24790122.pdf)
- Levine, J. M. and Murphy, G.: The Learning and forgetting of controversial material. Journal of Abnormal and Social Psychology, 1943, 38, 507-17.
- Liskó Ilona: A hátrányos helyzetű tanulók oktatásának minősége. In: Új Pedagógiai Szemle, 2002, 2. sz.
- Markus, H.: Self-schemata and processing information about the self. Journal of Personality and Social Psychology, 1977, 35, 63-78.
- Mátrai Zsuzsa: Tanterv és vizsga külföldön. Bp., 1991, Akadémiai Kiadó.
- Mátrai Zsuzsa: Érettségi és felvételi külföldön. Bp., 2001, Műszaki Könyvkiadó.
- McGuire, W. J.: The nature of attitudes and attitude change. In G. Lindzey and E. Aronson (eds), Handbook of Social Psychology (vol. 3), 2nd edn, 1969, Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Moksony Ferenc: Gondolatok és adatok. Bp., 1999, Osiris.
- N. Kollár Katalin – Szabó Éva (szerk.): Pszichológia pedagógusoknak. Bp., 2004, Osiris Kiadó.
- Nagy Péter Tibor: A felsőoktatásba vezető út és az önszelekció. In: Iskolakultúra, 2004, 9 sz. 57-71.
- Neményi Mária: A fogyatékosokhoz vezető út. In: Iskolakultúra, 2004, 5. sz.
- Németh András – Pukánszky Béla: A pedagógia problémátörténete. Bp., 2004, Gondolat Kiadó.
- Németh Renáta: A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon a rendszerváltás folyamán. In: Szociológiai Szemle. 2006/4. sz. 19-35.
- Neuwirth Gábor: A középiskolai munka néhány mutatója 2005. Bp., 2006, OKI.
- Neuwirth Gábor: A középiskolai munka néhány mutatója 2006. Bp, 2007, OKI.
- OECD: Lifelong Learning for All. Meeting of the Education Committee at Ministerial Level, 16-17 January, 1996, Paris, OECD.
- Óhidy Andrea: Lifelong Learning. Egy oktatáspolitikai koncepció értelmezési lehetőségei Európában. In: Új Pedagógiai Szemle, 2006, 6. sz. 65-71.
- Orosz Sándor: Tantárgyi attitűd és tanulási habitus. In: Iskolakultúra, 1992, 3-4. sz. 38-45.
- Petty, R. E. and Cacioppo, J. T.: Attitudes and persuasion: classic and contemporary approaches, Dubuque, 1981, Iowa: Wm. C. Brown.
- PISA 2006 Összefoglaló jelentés. A ma oktatása és a jövő társadalma, Oktatási Hivatal Budapest, 2007.

Radó Péter: (2003): A leszakadó, hátrányos helyzetű társadalmi csoportok oktatásának, képzésének lehetőségei a tudás alapú társadalomban. In: Mayer József – Singer Péter (szerk.): A tanulás kora. Felnőttoktatási Akadémia. Gyula, 2002. október 16–19. Országos Közoktatási Intézet Felnőttoktatási és Kisebbségi Központ, Budapest.

Radó Péter: Esélyegyenlőség és oktatáspolitikai. In: Új Pedagógiai Szemle, 2000, 1. sz.

Reisz Terézia: A tanulók tanulmányi eredményességének területi összefüggései. In: Magyar Pedagógia, 2002, 4. sz. 475-489.

Róbert Péter. Iskolai teljesítmény és társadalmi háttér nemzetközi összehasonlításban. In Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György: Társadalmi riport. Bp., TÁRKI, 2004. 193-205. p.

Róbert Péter: Bővülő felsőoktatás: ki jut be? In: Educatio. 9. 2000/1. 79-94.

Rosenberg, M. J. and Howland, C. I. (1960): Cognitive, affective, and behavioral components of attitudes. In C. I. Howland and M. J. Rosenberg (eds), Attitude Organization and Change, New Haven: Yale University Press.

Sajtos László – Mitev Ariel: SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Bp., 2007, Alinea Kiadó.

[School factors related to Quality and Equity – PISA 2000 \(2005\): OECD, Paris.](#)

Selltiz, C., Jahoda, M., Deutsch és S.W. Cook: Az attitűd skálázása. In: Halász L. – Hunyady Gy. – Marton L. Magda: Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései. Bp., 1979, Akadémiai Kiadó. 131-151. p.

Sherif, M. – Hovland, C. I.: Social judgment: Assimilation and contrast effects in communication and attitude change. Westport, 1961, CT: Greenwood Press.

Silberer, G. (1983): Einstellungen und Werthaltungen. In M. Irle and W. Bussmann (eds), Marktpsychologie als Sozialwissenschaft, Enzyklopädie der Psychologie (vol. 4.) Göttingen: Hogrefe.

Smith, Eliot, R. – Mackie, Diane, M.: Szociálpszichológia, Bp., 2004, Osiris Kiadó.

Smith, M. B., Bruner, J. S. and White, R. W. (1956): Opinions and Personality. New York: Wiley.

Sobel, Joel: Can We Trust Social Capital? Journal of Economic Literature Vol. XL, March 2002, 139-154.

Special Needs Education – Statistics and Indicators: OECD CERI, 2000, Paris.

Stahlberg, Dagmar – Frey, Dieter: Attitűdök I. Struktúra, mérés és funkciók. In: Hewstone, Miles – Stroebe, Wolfgang – Codol, Jean-Paul – Stephenson, Geoffrey, M. (szerk.): Szociálpszichológia Európai szemzőgből, Bp., 1999, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Székelyi Mária – Barna Ildikó: Túlélőkészlet az SPSS-hez. Bp., 2005, Typotex Kiadó.

Szokolosky Ágnes: Kutatómunka a pszichológiában, Bp., 2004, Osiris Kiadó.

Szvatné Szalay Márta: A tantárgyi elfogadottság vizsgálata 10. évfolyamon a kötelezően választott érettségi vizsgatárgyakból és informatikából Jász-Nagykun-Szolnok megyében. A próbamérés néhány tapasztalata. ELTE PPK honlap, elektronikus változat.

Szvatné Szalay Márta: Társadalmi egyenlőtlenségek újratemlődése. In.: Piadeia, a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar kiadványa. 2008. Tavasz szám.

Szvatné Szalay Márta: „A tantárgyi elfogadottság vizsgálata 10. évfolyamon a kötelezően választott érettségi vizsgatárgyakból és informatikából” című pályamunka (2007. Magyar Tudományos Akadémia, kézirat)

Thurstone, L. L.: The Measurement of Values. Chicago, 1959. The University of Chicago Press, 297. p.

Varga Júlia: Humántőke-fejlesztés, továbbtanulás felnőttkorban, „skill”-ek és kompetenciák. In: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport, Bp., 2006, TÁRKI.

Vári Péter (szerk.): A Monitor 97 vizsgálat főbb eredményei, Bp., 1997, OKI

Vári Péter (szerk.): PISA-vizsgálat 2000, Bp., 2003, Műszaki Könyvkiadó

A disszertáció témaköréhez tartozó publikációk

Dr. Szvathné Szalay Márta: A tantárgyi elfogadottság vizsgálata 10. évfolyamon a kötelezően választott érettségi vizsgatárgyakból és informatikából Jász-Nagykun-Szolnok megyében. A próbamérés néhány tapasztalata. ELTE PPK honlap, elektronikus változat.

Dr. Szvathné Szalay Márta: Társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. In.: Piadeia, a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar kiadványa. 2008. Tavaszi szám.

Dr. Szvathné Szalay Márta: „A tantárgyi elfogadottság vizsgálata 10. évfolyamon a kötelezően választott érettségi vizsgatárgyakból és informatikából” című pályamunka (2007. Magyar Tudományos Akadémia)

ELTE PPK hallgatói beszámolók (2005. december, 2006. december, 2007. május és 2007. december)